

Kvindesagen 1871—79.

Af George V. Manicus.

V.

Bevægelser i Holland.

Navnet «Tesselsschade» er i Holland blevet benyttet som et Banner af Kvindesagens Tilhængere. Marie Tesselsschade Vischer, f. i Amsterdam 1594, d. 1651, synes i sig at have forenet alle Aandens, Hjertets og Legemets bedste Egenskaber. Hun skildres i Holland som et fuldstændigt Ideal af en Kvinde. Efter hende opkaldtes en i 1872 i Amsterdam stiftet stor Kvindeforening, hvis Hovedsæde nu er i Haag, og hvis Formaal gaar ud paa at forbedre Livsvilkaarene for ubemidlede Kvinder af de højere Klasser ved at fremme og støtte deres Arbejds- og Kunstsans.

Denne Forening var ikke den første, der opstod i Nederlandene. Der havde allerede tidligere existeret et Selskab i Amsterdam, der førte Navnet «Arbejdet adler» og et andet i Arnheim, som kaldte sig: «Foreningen for Almenvellet». Disse forfulgte imidlertid tildels andre Formaal. Saaledes havde Arnheimer-Selskabet væsenligt sat sig den Opgave at ophjælpe den hensygnende Kniplings-

industri, der dannede mange Kvinders eneste Erhvervs-kilde. I det Hele taget fandtes det særlig Karakteristiske ved Kvindesagen som moderne socialt Spørgsmaal ikke opfattet i Programmerne for disse Foreninger. Men det var netop Erkjendelsen heraf, der kaldte Selskabet «Tesselschade» ilive, medens den samtidig udøvede sin Indflydelse paa adskillige Regeringsforanstaltninger.

Hollænderne ere et praktisk Folk. Da det var gaaet op for dem, at henved en Femtedel af Landets Kvinder naaede en Alder, i hvilken Giftermaal høre til Undtagelser, uden at være forsørgede, samt at det i saa Henseende særligt gik ud over Kvinderne af den dannede Mellemlasse, rejste der sig i Bladene, Tidsskrifter og Brochurer en stærk Agitation. Undersøgelserne gik ud paa at paavise og forklare Aarsagerne til dette Forhold. Der paapegedes som andetsteds en Række af sammenstødende Omstændigheder (deriblandt: Indflydelsen af den materialistiske Verdensanskuelse, de stigende Fordringer til et komfortabelt Liv, Udviklingen af den individualistiske Frihedssans, det offentlige Livs luxuriøse Fernis og dets Tiltrækningskraft paa de unge Mænd, de yngre Embedsmænds utilstrækkelige Lønninger), som tildels afgive en Forklaring. Men ved Siden af at anerkjende de unge Kvinders uheldige Stilling, udøvedes der en skarp Kritik af hele Opdragelsespolitiken i de forskjellige Hjem og Forældrene gjordes ansvarlige for den Skjæbne, der vilde komme til at ramme mange af deres Døtre, der, efter de Forhold som gjorde sig gjældende, ikke vare opdragne i Nøjsomhed og Tarvelighed, ikke vare blevne vant til Flid og Sparsommelighed samt til at betragte alvorligt Arbejde som Livets Opgave. Særlig gaves der derhos en skaaanselsløs Analyse af den Race af unge Kvinder, der navnlig

i de større Byer føre en Sömmerfugletilværelse, og af hvilke ikke faa efterhaanden tilegne sig Vaner og Egen-skaber, som lade henstaa som uafgjort om deres Udygtig-hed og Ladhed eller deres Tankeløshed, Uvidenhed og Fordringsfuldhed have Overvægten. Hollænderne have et eget Navn for denne Klasse af flanerende, koncert- og theaterbesøgende samt Visiter-aflæggende Damer; de kalde dem: «Amüsiervögels» («Morskabsfugle») og stille dem med Rette ikke alene et sørgeligt Horoskop for det Til-fælde, at de forblive ugifte, men ogsaa for deres Ægte-skab og for de Mænd, der binde deres Skjæbne til dem.

En mere alvorlig og forædlende Indflydelse i Hjem-met, støttet af et mere hensigtsmæssigt Undervisnings-system, er i Holland ligesom i Tyskland og England bleven betegnet som det vigtigste Hjælpemiddel mod de op-trædende, mindre heldige Forhold. Forskjellige af de Brochurer om Kvindesagen, med hvilke den nyeste store Bevægelse desangaaende indleddes, udtalte sig allerede skarpt i denne Retning. B. D. Pellegen, som har udgivet et Skrift under Titelen: «De Toekomst der Vrouw» (Kvindens Fremtid) anbefaler saaledes indstændig Kvindens Opdragelse til Arbejde og tilbageviser den i visse Kredse gængse Anskuelse som om hun derved sank ned til et upoetisk Væsen. Naar dette var Tilfældet, maatte jo hele Ægteskabet hos de arbejdende Klasser være blottet for ethvert poetisk Skjær. Et nærmere Kjendskab til Familie-livet hos arbejdsomme, ædruelige Ægtefolk af de lavere Stænder, aflægger Vidnesbyrd om det Urigtige i en saadan Antagelse. Samtidig retter Forfatteren sin Kritik mod de unge Mænd, der ville gifte sig, men ofte savne meget af det, de burde have tilegnet sig for at gjøre sig værdige til at eje en Kvinde.

I en anden Brochure, der er forfattet af Prof. van der Wyk og som fører Titelen: «De Opeveding der Vrouw» («Kvindens Opdragelse») tages der Ordet for Nødvendigheden af en højere aandelig Undervisning for Kvinden og for fuldstændig lige Vilkaar i saa Henseende med det andet Kjøen. Forfatteren anbefaler til hensigtsmæssig Fremme af Sagen en Fortsættelse af de unge Kvinders Opdragelse udover det 17de Aar, der hidtil har dannet den Grænse, indenfor hvilken Undervisningen i Holland for Pigerne blev holdt. Han forlanger desforuden en Forandring med Hensyn til det Timeantal, der hidtil er blevet tildelt de forskjellige Fag ved de tvende Lærerindeseminarier, der ere oprettede i Holland, og strengere Fordringer med Hensyn til en Række Fag, der i vor Tid fremtræde som de vigtigste og som de bedst egnede til at bringe Eleverne op til et højere aandeligt Standpunkt. Samtidig stiller han til Staten det samme Forlangende, der ideligen er fremkommen i England, og som gaar ud paa at aabne for Kvinderne samtlige Læreanstalter, der hidtil hare været forbeholdte den opvoxende mandlige Ungdom. Ogsaa han drager en skarp Grænse mellem den «lærde» og den «dannede» Kvinde samt hævder den Paastand, at en lærd Mand i dette Ords fulde Betydning ikke mindre er uskikket til Ægteskab end en lærd Kvinde.

Regeringen og Landets lovgivende Forsamling have i forskjellige Retninger taget Hensyn til den hele Bevægelse. Selve Landet staar iøvrigt, hvad hidtil opnaaede Resultater i Kvindesagen angaar, i forreste Række i Europa. Hele det kvindelige Undervisningsvæsen ligger for Tiden i Kvindens Haand. De Examensprøver, der skulle aflægges, ere forskjellige, alt efter som de gaa ud paa at

erhverve Adgang til at fungere som Hjælpelærerinde, Gouvernante eller Skolebestyrerinde. Den nye hollandske Skolelov bestemmer derhos, at Kvinderne skulle have Tilladelse til at lade sig indskrive ved de lærde Skoler og ved Universiteterne. (En lignende Lov er fornylig bleven vedtagen i Belgien.) Universitetet i Leyden søger desforuden at fremme Sagen paa andre Maader, idet dets Prisopgaver i den senere Tid begynde at tage mere Hensyn end tidligere til de sociale og Kulturspørgsmaal. Det tilkjendte for nogle Aar siden sin store Guldmedaille til Fru Elise van Calkaer for en af hende indleveret Afhandling over Kvindesagen.

Men en forandret og i mange Henseender betydeligt skærpet, paa Forudsætning af lige høj Intelligens hos begge Kjøen hvilende Undervisningsplan, saaledes som en saadan ogsaa anbefales af Fru Elise van Calkaer, kræver Tid til at gennemføres og endnu mere Tid til at udøve sin Virkning paa Slægten. «Mens Græsset groer, dør Horsemøer,» siger et gammelt Ordsprog, og det er Erkjendelsen heraf, der netop danner den Grund, den omtalte i Aaret 1872 stiftede store hollandske Forening «Tesselschade», staar paa. Det gjælder navnlig at række de Kvinder en Haand, der ikke mere kunne nyde godt af den indledede højere Undervisning og som væsenligt ere anviste til ved egne Hjælpekilder at friste et mere eller mindre ensomt Liv. I dette Øjemed organiseredes Foreningen, der protegeredes i høj Grad af den afdøde Dronning af Holland, med talrige Filialer, som hver for sig havde stillet sig den Opgave at befri Kvinderne af den dannede Klasse, saa vidt som gjørligt, fra at blive exploiteret fra de Industridrivendes Side. Medlemmerne opkjøbte, alt efter de Midler, der kunde tilvejebringes,

Kvindearbejder af enhver Slags, indrettede Bazarer og Depots, arrangerede Tombolaer, holdt Fællesmøder, bleve Arbejdsgivere, gav Forskud og fordelte Arbejdet. Hovedafdelingen i Haag modtog særlig Malerier (Olje- og Vandfarve), Afdelingen i Amsterdam udskaaret og indlagt Træarbejde, Filialen i Rotterdam kunstige Blomster, andre Afdelinger Læderarbejder, Broderier, Modeartikler etc. Alle Arbejder, der bedømmes af en Kommission, stemples, naar de ikke vises tilbage som mindre godt udførte, med et Mærke, der bestaar af Marie Tesselschades Vaaben og forsynes med et Baand, som bærer Farverne Guld og Blaåt. Foreningen og dens Organ «Ons Streven» synes at trives mere end almindeligt godt.

VI.

Universiteter og Skoler.

Ligeoverfor den Bevægelse i Kvindesagen, der væsentligt gaar ud paa at give de mere begavede Kvinder en Opdragelse, der i tidligere Tider kun har været forbeholdt de unge Mænd, have Universiteterne stillet sig paa en forskjellig Maade. I Nordamerika modtoges allerede for henved 20 Aar siden undtagelsesvis unge Kvinder som Studenter, uden at der her forlangtes nogen Adgangsprøve. Samstudiet og de fælles Forelæsninger afstedkom imidlertid, særlig med Hensyn til det medicinske Studium, forskjellige generende Forhold, og dette i Forening med den mindre venlige Opfattelse af hele det kvindelige Studium, der hos mange Universitetslærere gjorde sig gjældende, foranledigede, at der i forskjellige Byer stiftedes medicinske Skoler for Kvinder, saaledes i Filadelfia, Boston og New-York. Disse Skoler forsynedes med

Laboratorier, Museer og Bibliotheker, og til enkelte af dem blev der knyttet Hospitaler. Den største og stærkest besøgte er: «The Womens' Medical College» i New-York, der blev stiftet i Aaret 1865, efterat de andre medicinske Kollegier i Fællesskab havde fattet den Beslutning, ikke at tilstede Kvinder Adgang til Forelæsningerne. Til nævnte medicinske Skole knyttedes fire kvindelige Læger, Dr. Mary Jacoby, Dr. Elisabeth Blackwell, Dr. Emily Blackwell og Dr. Mercy Baker. Eleverne studere i tre Aar og bo paa det Hospital, som er forbunden med Skolen. Efter at have hørt Forelæsninger i nævnte Tid, maa Eleverne under Professorernes og Lægernes Vejledning i de tre følgende Aar uddanne sig praktisk og modtage først efter denne Tid samt efter at have skrevet en Afhandling over et medicinsk Thema, et Doktordiplom. Ingen af Eleverne tør underkaste sig Examen før efter det fyldte 21de Aar. Medens disse medicinske Skoler udviklede sig, førtes der i de Forenede Stater en levende Strid over de Spørgsmaal, der vedrørte Tilstedeheden af Samstudiet af begge Kjøen og Kvindernes Evne til at kunne uddannes til duelige Læger. I sidstnævnte Henseende anerkjendtes det dog almindeligt, at mange af de Operationer, til hvilke der udkrævedes en fin Haand, udførtes bedre af Kvinder end af Mænd, samt at mangfoldige kvindelige Svagheder og Sygdomme gennem kvindelige Læger fik en mere taktfuld, indsigtfuld og naturlig Hjælp end gennem mandlige Læger. Diskussionen vedrørende disse Spørgsmaal er for Tiden i det Væsenlige tilendebragt eller hvilende; det amerikanske Publikum har Tillid til kvindelige Læger, de medicinske Skoler ere ikke istand til at tilfredsstille Efterspørgselen og ikke faa kvindelige Læger have ikke alene erhvervet sig Anseelse men ogsaa Formue.

De amerikanske Universiteters Holdning, der saaledes foranledigede Stiftelsen af en Række medicinske Skoler, bevirkede ogsaa, at man omgikkes med den Plan at stifte et stort Universitet for Kvinder, ved hvilket de fleste Professorer skulde tilhøre det smukke Kjøen. Denne Ide er man for Tiden ifærd med at realisere og Kongressen har vist sin Imødekommen ved at anvise Indtægter af Landarealer langs forskellige Jernbaner til dets Underhold. Dette første store Universitet for Kvinder indrettes i Centrum af Unionen, i Cincinnati. Det er sandsynligt, at efter dets Aabning, et større Antal af de Amerikanerinder, der i de sidste ti Aar have studeret i Zürich, Bern og Genf, ville vende tilbage til deres Fædreland, for der at fuldende deres Studier. — Om Forholdene ved de schweiziske Universiteter henviser vi til Professor Böhmerts Afhandling «Erfaringerne ved Züricher-Universitetet», optaget i Nationaløk. Tidsskrift IV S. 370 fg., samt til Aleksis Petersens Notitser i Artiklen «Kvindesags-Literatur», Nationaløk. Tidsskrift VI S. 439 fg.

En lignende Holdning som de nordamerikanske Universiteter have de engelske indtaget. Skridt for Skridt have de ladet sig aftvinge Indrømmelser. Universitetet i Cambridge begyndte i Aaret 1860 med at indrette en Slags Præliminærexamen; Oxford fulgte efter og London oprettede for tre Aar siden en særskilt Examen for Kvinder. De to førstnævnte engelske Universiteter tillode omtrent samtidigt Kvinder at overvære Forelæsningerne, naar de havde bestaaet den hidtil gjældende Adgangsprøve. Aaret efter gjorde ogsaa det skotske Universitet St. Andrews et Skridt fremad. Ogsaa bør mærkes de i Cambridge og Girton oprettede Kvindeuniversiteter. — Men her som andetsteds er dog Hovedmassen af de Kvinder, der søge

at naa en højere Dannelse, fremdeles henvist til de Højskoler og Lyceer, der i stort Antal ere blevne oprettede i de sidste Aar i England, Tyskland og Rusland eller til de Fagskoler, Industriskoler og Seminarier, der navnlig i de to førstnævnte Stater have naaet et vist Ry.

Blandt de mere fremskredne af disse Skoler fortjene, foruden de medicinske Skoler i London og St. Petersborg, The Queens College og The Bedford College i England, The Vassar College (fra hvilket Nordamerika faar et stort Antal af sine fortrinligste Lærerinder), Malerskolen i London, Industriskolen i Hamborg, Victoriastiftelsen i Berlin, Handelsskolen i Leipzig og de franske écoles professionnelles at fremhæves.

Kunst- og Malerskolen i London (The Female School of Art, Queen Square, London) underviser i Tegning og Malning, forbereder til Optagelse i det kongelige Akademi. Af Eleverne naaede ifjor 18 at blive optaget i «The Royal Academy».

Industriskolen i Hamborg blev tagen i Brug i Aaret 1874. Senatet i Fristaden havde foræret Byggepladsen. I den rummelige Bygnings Kjælderetage undervises der i sin Vask, Anvendelse af Stivelse og Strygning. I dens Stueetage er der indrettet et Seminar til Uddannelse for Forstandersker til Børnehaver. Andre Lokalteter benyttes til deri at meddele Tegneundervisning, Lithograferen og Malning paa Porcelæn. I Skoleværelserne undervises der i Haandarbejde, ligefra den simpleste Syning indtil Tilvejebringelsen af de fineste Artikler. Den theoretiske Undervisning omfatter Fag som: Handelsvidenskab, Fysik, Kemi, Husholdningslære, Hygiejne, Fransk, Engelsk og Tysk.

Victoriastiftelsen i Berlin (ikke at forvexle med Vik-

torialyceet sammesteds, i hvilket der holdes Foredrag over Historie, Literatur, Fysik, Mathematik, Botanik, Kemi, Geologi, Astronomi, Pædagogik, moderne Sprog, Arkæologi, Musik etc.), er opført og indrettet af Letteforeningen. I denne Stiftelse undervises der i de samme Fag som i Hamborgs Industriskole. Desforuden findes der en Telegrafistinde- og Typografinde-Skole, et Arbejdsanvisningsbureau for Kvinder, der her gratis kunne faa Oplysninger, en Kogeskole for Kvinder af Mellemlklasserne og en Restauration for Lærerinder.

Efter disse Mønsteranstalter er der efterhaanden bleven oprettet en Mængde Fagskoler i Tyskland og Østrig, deriblandt den store Handelsskole i Leipzig, hvor mange tusinde unge Kvinder ere blevne uddannede til Kontorforretninger og Virksomhed i Banker og ved Handelen; Wiener-Handelsskolen, der allerede for ti Aar siden havde demitteret 700 Elever, Kunstsikolen for Kvinder i München, Industriskolen i Reutlingen, Sætterindeskolen i Leipzig, Fagskolen i Kassel, Industriskolen i Brieg, det landøkonomiske Institut for Kvinder (stiftet 1879) ved Charlottenburg i Nærheden af Berlin, flere Skoler, hvor Sygeplejersker uddannes etc.

Paa dette Omraade rivalisere England og Frankrig med Tyskland. Det er især Tegneundervisningen, der i førstnævnte Stat fremmes ved Fag- og Kunstsikoler. Det særegne Departement, der for henved tyve Aar siden oprettedes i England, for at fremme Videnskab og Kunst (The departement of Art and Sciences), har især ladet sig det være magtpaaliggende at virke for disse Skoler og den afdøde Prinsgemal Albert støttede Bestræbelserne i saa Henseende ved Oprettelsen af Provins-Museer, men særlig ved Aabningen af det store Kensington Museum,

i hvilket der forefindes en permanent Udstilling af Kunst- og Industrigjenstande, Modeller, Redskaber etc. De eksisterende franske Fagskoler skyldes derimod væsenligt et Privatinitiativ deres Oprindelse. Det har især været Mad. Lemonnier, der har været virksom i saa Henseende og som har været Grundlægger af adskillige af de «écoles professionnelles», der findes i Frankrig.

VII.

Andre Former af Bevægelsen. Skyggesider. Slutningsbemærkninger.

Af den foregaaende Fremstilling vil man have set, i hvilken høj Grad Undervisningsspørgsmaalet har faaet Overvægten i hele den Diskussion og Bevægelse, Kvindesagen i den nyeste Tid har foranlediget. I det mindste i de store Kulturlande ere tidligere Perioders Anker over en Miskjendelse af Kvinden i Almindelighed eller Fordringerne om en social-retslig Ligestilling traadte stærkt i Skygge for de Fordringer, vor Tids forandrede Forhold stille til Kvinderne af Mellemlasserne. Noget Lignende gjælder om de sociale Spørgsmaal, der nærmest berøre den kvindelige Del af de arbejdende Klasser, for hvilke der ad Lovgivningens Vej og gennem vidtforgrene humane Bestræbelser, forholdsvis er gjort mest i Tiden efter 1870.

Det skal imidlertid ikke hermed være sagt, at hine for Tiden i Baggrunden staaende Fordringer, slet ikke have formaaende Talsmænd mere. Tvertimod. Der er enkelte Lande, hvor man den Dag idag skjænker denne Side af Kvindesagen størst Opmærksomhed. Saaledes i Frankrig. Af bekjendte Personligheder, som her i de

sidste Decennier have beskæftiget sig med de herhen hørende Spørgsmaal (Ministrene Drouin de L'huys og Jules Simon, Mad. Girardin, Mad. Mallemanche, Mad. Lemoine, Nationaløkonomen Paul Leroy Beaulieu etc.), er det særligt de retslig-sociale Spørgsmaal og de fattige unge Kvinders Stilling, som ere blevne fremdragne. Statistiske Undersøgelser ere blevne foretagne i udstrakt Maalestok og Forslag til Forandringer i Code Napoléon, vedrørende Kvindens Raadighed over Formue og Midler, have en Tid lang staaet paa Dagsordenen. Navnlig have Forholdene i den franske Hovedstad, hvor der leve 80 000 unge Kvinder uden tilstrækkelige Subsistensmidler, givet Anledning til Klager og Forsøg paa Hjælp. De hidtil brugte Hjælpemidler have, i det mindste for Paris's Vedkommende, vist sig at være aldeles utilstrækkelige. Den tyske Invasion og de senere optrædende heftige Partikampe have trængt disse Spørgsmaal tilbage og Frankrig staaer i det Hele taget langt tilbage hvad Kvinde-sagens Fremme angaar, en Kjendsgjerning, der endnu for kort Tid siden erkjendtes i et af Landets større Organer («*Republique française*») i Anledning af den Diskussion, der fandt Sted i dette Foraar i det engelske Parlament, hvor Mr. Courtney atter havde indbragt sit Lovforslag om Kvindens politiske Ligeberettigelse, der vel faldt, men dog foranledigede den engelske Finansminister Sir Stafford Norcothe til den Bemærkning, at man af det stigende Antal Stemmer, der Aar for Aar afgaves til Fordel for dette Forslag, næsten med mathematisk Nøjagtighed kunde beregne, naar det vilde blive vedtaget og naar den engelske Kvinde vilde faa Stemmeret ved Parlamentsvalgene, saaledes som hun nu allerede tildels havde ved Kommunalvalgene. «*Republique française*» protesterede

ved denne Lejlighed mod den Ligeegyldighed, der i Frankrig vistes Kvindens højere aandelige Udvikling, gjorde opmærksom paa den hæderlige Plads, de engelske Kvinder indtog i den literære Verden, og sluttede med den Bemærkning: «Man kan dog ikke paastaa, at de engelske Damer ere blevne mindre indtagende ved at være blevne mere dannede, eller mindre behagelige ved at have lært at tænke bedre?»

Hvad der med Hensyn til de berørte Spørgsmaal gjælder om Frankrig og England, gjælder tildels ogsaa om Holland, Schweiz og Tyskland. De Bestræbelser, udgaaede fra «The Ladies Association», sigtende hen til at tilvejebringe Nationalkogeskoler, Opdragelsesanstalter for Tjenestepiger, Arbejdsanvisningsbureauer etc., ere efterlignede i de nævnte Lande. Instituter af denne Slags ere oprettede i Amsterdam, Berlin, Gotha, Leipzig og forskjellige andre Steder. Den af Fru Lina Morgenstern i den preussiske Hovedstad stiftede og ledede store «Hausfrauenverein», som har sit eget Organ, maa her særligt nævnes, da den synes at være i høj Grad livskraftig. I alt Fald har man i flere større Byer dannet Foreninger efter sammes Program (literære og musikalske Soireer, Tjenestepigeanvisningsbureau, Indkjøb af Varer i det Store, Arbejdsanvisningskontor etc). Fru Morgenstern, der for Tiden er en af Tysklands mest ansete Forkæmpere paa Kvindesagens Omraade, fremmer ikke alene deslige praktiske Spørgsmaal, men er ogsaa en af de faa Talsmænd, der fastholde Fordringen om retslig-sociale Reforme. Hendes Tale paa Kongressen i Frankfurt i Aaret 1876 over Kvindens Virksomhed paa det sociale og økonomiske Omraade, blev hilst med levende Bifald, og der fremkaldtes ingen Indsigelse mod de af hende formulerede

Fordringer vedrørende en Forandring i den tyske Lovgivning, forsaavidt denne omhandler Kvindens Stilling ligesoverfor forskellige Bestemmelser i Ægteskabs- og Formynderskabsforhold. «The Womans Journal» gjengav i sin Tid Fru Morgensterns Tale, og det er ikke usandsynligt, at samme i Forening med Agitationen for Kvindernes Stemmeret har foranlediget Dannelsen af en Kvindeforening (Marts 1879) i London til Fremme af Kjendskab til den engelske Lovgivning.

Naturligvis har man ikke undladt at fremhæve Skyggesider ved den hele Bevægelse. Vi skulle ikke dvæle ved de fortærskede Indvendinger, at den praktiske Virksomhed vil berøve Kvinden hendes «poetiske» Skjær, eller maaske endog gjøre hende uskikket til Opfyldelsen af Moderpligterne! Vi ville kun nævne, at man navnlig har været bange for den atheistiske Grundtone, der kom tilsyne i mange af de Skrifter om Kvindesagen, som navnlig i Tyskland hidrørte fra Damehænder. Vi tro ikke, at der kan tillægges denne Anke nogen særlig Betydning. Kvindens Sind er tilbøjeligt til Extravagancer, og stærke Spring i Trossager ere forklarlige. Fritænkere blandt aandeligt begavede Damer har der stedse været og saadanne Foreninger, som f. Ex. den Kvindeforening, der under Dr. Schäffer har dannet sig i Berlin under Navn: «Den frie Forsamling til Fremme af praktisk Menneskekjærlighed» med fuldstændig pantheistisk Tro, har ikke været enestaaende, men har selv haft Sidestykker i en Tid, hvor Pietismen havde naaet sit Højdepunkt i Evropa. Kvindens hele Naturel og store Indflydelse i Familien vil

til alle Tider gjøre hende til det vigtigste Fundament, der bærer de forskjellige religiøse Retninger og dette i stigende Maalestok alt efter som disses Ritual, Mystik og mere eller mindre poetiske Understrøm, have truffet beslægtede Strengte hos hende. Det vil i alt Fald sikkert vare saare længe, førend den Tid er naaet, der forudsiges af adskillige Kvinder, og i hvilken der gennem Opnaelsen af et højere aandeligt Standpunkt var tilvejebragt en Udfyldning af den store Kløft, der nu skiller Manden og Kvinden af de dannede Klasser i to Lejre, hvad Trossager angaar.

Ganske vist ville Ulemper ikke kunne undgaas, naar stærke aandelige Paavirkninger søge at gjøre sig gjældende og gaa i Retninger, der mere eller mindre afvige fra det Traditionelle og røre ved Det, Kvinderne længe have næret Pietetsfølelse for. Men aandelige Bryduinger og gennemgribende Reformere have stedse medført slige Ulemper og naar Strømmen først er bleven ledet ind i et nyt Leje, vil den atter komme til at flyde mere roligt. Men der er andre Betæneligheder, som der maa tillægges større Vægt. Samme fremgaa af adskillige Kjendsgjæringer, der ere optraadte hos ikke faa af de Kvinder, som have søgt at tilegne sig den højere aandelige Dannelse, der nu fordres som tidssvarende. Hvad enten de nu have forceret Studierne, eller ere blevene mindre heldigt underviste, eller ikke have været i Besiddelse af den fysiske Modstandskraft, som aandelige Anstrengelser udkræve, saa har det vist sig, at mange ere blevene sygelige efter at have fuldendt deres Studier, eller have maattet afbryde disse paa Grund af optraedende nervøse Lidelser, Blegstot, Anæmi eller Øjensvaghed. Man har begyndt i Udlandet at indsamle statistisk Materiale vedrørende Lærerinders

Mortalitets- og Sundhedsforhold og, skjønt disse Undersøgelser hidtil ikke have været omfattende nok til deraf at kunne danne sig en fuldt gyldig Dom, saa synes de dog at indeholde et alvorligt Fingerpeg og en Advarsel imod at gjøre for store Fordringer til den mere skrøbelige kvindelige Konstitution. Ogsaa hos os har man paapeget forskjellige alvorlige Ulemper, der dog mere synes at skyldes Overanstrengelse i Kaldsvirksomheden end et forceret Studium og Forsøg paa at overvælde et for stort aandeligt Materiale. Saaledes er Antallet af Sindssyge paa St. Hans Hospital forholdsvis størst i den Klasse, der omfatter Lærerinder. Medens man efter det Forhold, der med Hensyn til Antallet optræder mellem begge Kjøen paa nævnte Sindssygeanstalt skulde vente 6 Lærerinder, kom der i Virkeligheden ikke mindre end 28. I Aarhus og i Oringe er Forholdet endnu langt værre, nemlig som 1 til 10. (Jfr. Pastor Dalhoffs Skrift «Vore Sindssyge». Kjøbenhavn 1879.) Stadfæstes de forløbige Resultater af Undersøgelser i mindre Kredse, ved Udfaldet af mere omfattende Granskninger, vil det selvfølgelig blive nødvendigt enten at indskrænke Fordringerne eller ved udvidede, daglige gymnastiske Øvelser og gennem en længere Læretid at prøve paa at neutralisere den skadelige Indflydelse, som stillesiddende aandeligt Arbejde let kan afstedkomme paa svage Konstitutioner.

Der vil ved den store Reform, der arbejdes hen til, selvfølgelig let kunne begaaes Fejl. En saadan synes den russiske Regering at have begaaet ved for pludseligt og for langt at ville føre det højere Undervisningssystem frem med Hensyn til Kvinder af Mellemløberne. Hele den af samme tilvejebragte Bevægelse havde ikke tilstrækkelige Forudbetingelser og Rødder i det halvt barbariske Land

og man kan ikke undres over, at de aandelige Drivhusplanter, der opfostredes i de kvindelige Gymnasier og ved Højskolerne, tabte Sindslikevægten og for en Del strakte deres Grene ind i den nihilistiske Lejr.

Mange af vor Tids Udskejelser ere blevne tilskrevne en stedse tiltagende og i mange Retninger demoraliserende Konkurrence. Bevægelsen i Kvindesagen leder i det Væsenlige hen til at forøge denne Vædekamp om Existensen og faar den, hvad der synes rimeligt, stærk Fremgang, vil der til Nationaløkonomerne blive rettet det Spørgsmaal, om der er Behov for saa mange nye Arbejdshænder i en Tid, hvor Efterspørgselen paa mange Omraader er stærkt aftagende, og hvilken Indflydelse tarige nye Tilbud ville faa.

Betæneligheder og Vanskeligheder rejse sig saaledes fra mange Sider. Men de virkelige Forhold ere tildels af en saadan Beskaffenhed, at Sagen øjensynligt vil blive ført frem tiltrods for dem. Sociale Abnormiteter afføde som oftest Nødvendigheden af en radikal Kur og Kampen for Existensen kræver uundgaaeligt Offre. Kvindens Ungdom varer saa kort, at det næsten er tungt, at maatte gyde Alvor ind i det lyse, glade Ungdomssind og at maatte alt i en tidlig Alder indprente den unge Pige, at hun i en meget længere Tid skal være gammel end vaarfrisk. Det synes i Sandhed sørgeligt at skulle være saa nyttig, særlig naar dette Krav paa en ubarmhjertig Maade træder frem til den kvindelige Ungdom, der danner Nationens Blomst. Dette Krav vil være som en skurrende Mislyd i de Forældres Øren, der kjæle for og forkjæle deres Døttre, glemmende, at de kun kunne være en stakket Stund hos dem, og at det var deres Pligt, at opdrage dem for den Verden, i hvilken de senere skulle

færdes, saa at de kunne finde sig tilrette i andre Forhold bane sig selv en Vej, undgaa at snuble over hver Sten, der ligger dem i Vejen, have Udsigt til ikke at tabe Fatningen ved hver dem mødende Gjenvordighed, undgaa at blive et Eko af hver tilfældig Indflydelse, der forstaar at holde dem isoleret, og at blive sat istand til at holde sig oprejst under Livets skiftende Tilskikkelser.
